

Izvorni znanstveni rad
UDK 726.7:271.2(497.5Viganj)
Primljeno: 26.10.1997.

DOMINIKANSKI SAMOSTAN I CRKVA GOSPE OD ROZARIJA U VIGNJU

VINICIJE B. LUPIS

SAŽETAK: Autor obrađuje dominikanski sklop Gospe od Rozarija u mjestu Viganj, gdje je obuhvatio povijest nastanka samostana godine 1671. do njegova napuštanja i prodaje početkom XX. stoljeća. Na osnovu dostupne pisane građe dat je pregled tijeka gradnje, kao i osoba koje su bile najzaslužnije za njegov nastanak. U drugom dijelu rada autor donosi niz novih viđenja umjetnina koje se nalaze u crkvi, s osobitim naglaskom na ciklus slika s kraja XVII. i početka XVIII. stoljeća. Veliko platno na pjevalištu nastalo je po grafičkom predlošku fresaka iz crkve San Agnese na trgu Navona u Rimu, a oltarna pala Obrezanja Kristova čuva djelomično sačuvani potpis dosad nepoznatog slikara "Matta". Uz import oltara iz južnotalijanskog grada Lecce i rada domaćih korčulanskih klesara, autor se pozabavio i domišljatim arhitektonskim rješenjem učvršćivanja statike crkve prigodom njene gradnje.

Na krajnjem zapadnom dijelu poluotoka Pelješca, na južnim obroncima Sućurja i Goča smjestilo se mjesto Viganj, koje tvore više skupina kuća podno brda i novi dio naselja pružen uz more. Već vrlo rano područje Vignja postaje zanimljivo povijesnoj znanosti. Arheološki lokalitet Grad u nedalekoj Nakovani pobudio je već 1605. godine pažnju povjesničara Jakova Lukarevića, te u narednom stoljeću, godine 1769., gvardijana franjevačkog samostana Velike Gospe u Podgorju, u pismu povjesničaru Ivanu Matijaševiću.¹ Danas se na prostoru Vignja nalazi više sakralnih spomenika, od kojih središnje mjesto zauzima danas napušteni dominikanski samostan sa crkvom Gospe od Rozarija

smješten uz izvor pitke vode.² Poklopnicu starokršćanskog sarkofaga u samostanskom dvorištu danas služi kao kamenica za vodu, a ovaj skromni ostatak prošlih vremena govori o dugoj povijesti ukorijenjenosti kršćanstva na ovim prostorima.³

Nazočnost dominikanaca u nekadašnjoj Stonskoj biskupiji i na poluotoku Pelješcu mnogo je starija od osnivanja samostana u XVII. stoljeću. Pritom se prije svega misli na brojne fratre podrijetlom s poluotoka Pelješca koji su još od XIII. stoljeća, kao članovi dominikanskog samostana u Dubrovniku, prigodom povratka domu propovijedali i apostolski djelovali. Isto se tako valja prisjetiti stonskih biskupa dominikanaca, kao Ivana Kružića (Crossiusa) oko 1291. godine, Gadda Pizanca (1330.), Dominika iz Epira (1350.), koji su pastoralno djelovali na poluotoku Pelješcu u vrlo teškim uvjetima.⁴ Kada je

¹ Giacomo Luccari, *Copiosso ristretto degli annali di Rausa*. Venezia, 1605: 47; Cvito Fisković, »Arheološke bilješke s Pelješca.« *Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku* 55 (1953): 238; Šime Batović, *Stariji neolit u Dalmaciji. Popis neolitskih nalazišta u Dalmaciji, II*. Zadar: Arheološko društvo Jugoslavije, 1966: T.1; Igor Fisković, »Povijesni spomenici Pelješčkog kanala do gradnje franjevačkog samostana nad Orebićem.« u: *Spomenica Gospe Anđela u Orebićima 1470-1970*. Omiš: Franjevački samostan Orebići, 1970: 169; Igor Fisković, *Kulturno-umjetnička povijest Pelješčkog kanala*. Split: Mogućnosti, 1972: 8-19. (prvo poglavlje), I. Fisković, »Pelješac u protopovijesti i antici.« *Pelješki zbornik* 1 (1976): 16 i dalje.

² Na zemljovidima od XVII. stoljeća Viganj se po dominikanskom samostanu spominje kao Porto Rosario sa izvorom pitke vode. Austrijske vlasti su već godine 1822. uredile izvor, o čemu sudi projekt u Povijesnom arhivu u Dubrovniku (*Okružni građevni ured*, Rub. IV., N. 363, dalje: *OGU*), da bi bio popravljen godine 1842. (*OGU*, Rub. IV., N. 200.).

³ Sakralnim spomenicima Vignja bavili su se: Cvito Fisković, »Crkve na južnom dijelu Pelješca.« *Novo doba*, uskrсни broj, Split, 1939; I. Fisković, *Kulturno-umjetnička prošlost Pelješčkog kanala*: 135; Marko S. Vekarić, *Pelješka rivjera u prošlosti, sadašnjosti i budućnosti*. Orebići, 1975: 111-112; Vinicije Lupis, »Župa sv. Mihovila u Vignju.« *Dubrave hrid* 3/11 (1996): 31-33. U ovom radu koristim naziv Gospa od Rozarija, koji je raširen u dubrovačkom kraju, a ne Gospa od Ružarija, Ružarica ili Gospa od Krunice. Inače na poluotoku Pelješcu kao i drugdje u dubrovačkom kraju, krunica, rozarijo naziva se lijepim hrvatskim oblikom kraljež, odnosno u pelješkoj ikavici krališ, aludirajući na niz kralješaka.

⁴ Daniele Farlato et Jacobo Coletto, *Illyricum Sacrum - Ecclesiae Ragusinae historia*, VI., Venetiis: apud Sebastianum Coleti, MDCCC: 329. Vinko Foretić, *Otok Korčula u srednjem vijeku do g. 1420*. Zagreb, 1940: 72, 83, 113-117. Vinko Foretić, »Kroz prošlost poluotoka Pelješca.« u: *Spomenica Gospe Anđela u Orebićima 1470-1970*. Omiš: Franjevački samostan Orebići, 1970: 259, 264; Ante Dračevac, »Srednjovjekovna stonsko-zahumska biskupija.« u: *Tisuću godina trebinjske biskupije*. Sarajevo: Vrhbosanska visoka teološka škola, ur. Ivica Puljić, 1988: 84; Ante Gulin, »Srednjovjekovni pečat kaptola i biskupa Korčule s posebnim osvrtom na utemeljenje i ustrojstvo kaptola.« *Zbornik radova znanstvenog skupa "Statut grada i otoka Korčule iz 1214. godine"*. Zagreb/Samobor, 1989: 223-234.

Korčula potpala pod mletačku vlast godine 1420. godine, stonsko-korčulanski biskup (poslije godine 1300., kada je prebačena biskupska stolica u grad Korčulu) sa sjedištem u Korčuli ostaje i dalje sufraganom dubrovačkog nadbiskupa - metropolite, vršeci pastirsku službu nad Ratom (Pelješcem) i Stonom. Dubrovačka vlast prijekim je okom gledala kako jedan crkveni prelat upravlja dijelom države s teritorija neprijateljske Republike. Radi veće sigurnosti i integriteta svoje zemlje, nastojala je svim silama obnoviti staru Zahumsko - stonsku biskupiju sa sjelom u Stonu. To je pitanje bilo pokrenuto još godine 1469., u vrijeme biskupa Tome Malumbre (1463.-1513.) koji se tom zahtjevu

Slika 1. Pogled na zvonik (fototeka Službe zaštite kulture i prirode, Split)

oštro odupirao.⁵ Za odcjepljenje i stvaranje posebne Stonske biskupije mnogo je radio krajem XV. stoljeća dubrovački dominikanac Mato Bunić. U vrijeme pape Klementa VII., godine 1525. opet se to pitanje pokreće preko kardinala Augustina Trivulsija, kojem pišu: "...Stoga, Oče i Presvijetli G. najsrdačnije Vas molimo, da u naše ime nastojite postići s Njegovom Visošću, da se vlašću Apostolske Stolice Stonska biskupija rastavi od Korčulanske, da se ne bi, kako rekosmo, bilo kome izvana, pod izlikom vršena jurisdikcije, dala prigoda zavesti naše građane da podignu novu urotu protiv Republike." Svoja nastojanja Dubrovačka Republika uspjela je provesti uz velike materijalne troškove u vrijeme velikog prijatelja i zaštitnika Dubrovčana pape Pavla III. (1534-1549). Nakon smrti Korčulanskog biskupa Nikole Nikoničića godine 1540., na tajnom Konzistoriju 2. prosinca 1541. godine odlučeno je da se razrjeđuje sveza Stonske i Korčulanske biskupije, koje su od 1300. bile sjedinjene.⁶

Dubrovčani su uspjeli dobiti i juspatronat izbora i imenovanja Stonskih biskupa, kako proizlazi iz papine bule *Sincerae devotionis* iz 1549. godine.⁷ U tom važnom crkvenom i državničkom pothvatu važnog udjela imao je i dominikanac Toma Crijević, te je zbog te i drugih zasluga imenovan prvim biskupom obnovljene biskupije. Za njegove uprave Stonskom biskupijom godine 1550. osnovan je samostan sv. Mihajla na istoimenom brdu kod grada Stona, u kojem su živjele sestre dominikanke III. reda.⁸

No, za širenje dominikanskog reda na poluotoku Pelješcu svakako je najvažnije XVII. stoljeće. Dubrovački su dominikanci prvo godine 1628. osnovali samostan u Brocima kod Stona, u vrijeme biskupovanja Ambroza Gučetića, pripadnika dominikanskog reda i prije trebinjsko - mrkanskog biskupa, a godine 1646. sagradili su i crkvu s odobrenjem stonskog biskupa Pavla Gracića. Samostan Gospe od Rozarija osnovan je sa svrhom da odonud mogu djelovati ne samo na poluotoku Pelješcu, nego i u stonskom kopnenom zaleđu (bivšem Zahumlju), koje je bilo pod Turcima.⁹ Svakako, nazočnost dominikanaca

⁵ D. Farlato et J. Coletto, *Illyricum Sacrum*, VI: 347.

⁶ D. Farlato et J. Coletto, *Illyricum Sacrum*, VI: 350.

⁷ D. Farlato et J. Coletto, *Illyricum Sacrum*, VI: 350.

⁸ Ante Dračevac, »Ponovno osnivanje katoličke biskupije u Stonu.«, u: *Zbornik radova u čast 650. obljetnice planske izgradnje Stona i Maloga Stona*, Ston 1987: 86-87, Serafin Crijević (Cerva), *Iconotheca illustrium fratrum Congregationis Ragusinae*, rukopis u knjižnici dominikanskog samostana u Dubrovniku: 164-178. Prijepis fundacijske isprave samostana sv. Mihajla iz XVIII. st. čuva se u Župnom uredu sv. Vlaha u Stonu.

značilo je, uz vjersku revnost i određeni vid državnostvornosti i učvršćivanja političkog uticaja u sve pore državnog teritorija. Za osnivanje drugog muškog samostana na poluotoku Pelješcu, ovaj put u mjestu Vignju, poticaj je došao od tamošnjih stanovnika, koji su se znatno materijalno podigli konjunktrom pomorstva na zapadnom dijelu Pelješca i, videći djelotvornost dominikanaca u Brocima i obližnjoj Korčuli, poželjeli im pružiti trajno gostoprimstvo.

Želju mještana prenio je dubrovačkim fratrima viganjski brodovlasnik Marko Krstelj.¹⁰ To je bio izuzetno uspješni pomorac, koji 1661. godine gradi pulaku *Sv. Marija od Rozarija i sv. Antun*, a prije toga je, zajedno s brodovlasnikom Kraljevićem iz Vignja, gradio patač *Gospa od Rozarija*. Godine 1666. iznajmljuje svoju navu *Gospa od Rozarija*. Bio je vlasnik i jedrenjaka *Gospe od Rozarija i duša od Čistilišta*. Godine 1667., poslije velikog potresa u Dubrovniku, oslobođen je plaćanja jarbolnine (*arborada*) za svoj brod zbog usluga Republici u toj nevolji. Za zasluge na moru, austrijski car Leopold dodijelio je 1674. godine ugarsko plemstvo (prilog 1) njegovu ocu Ivanu Petrovom Krstelju, koje se je prenosilo i na njegove potomke oba spola, to jest sinove Marka, Petra i Stjepana i kćeri.¹¹ Stoga je Marko Krstelj godine 1670., u ime svojih sumještana, ponudio generalnom vikaru Dubrovačke dominikanske kongregacije da će svojim novcem ocima dominikancima podići crkvu i samostan u Vignju, na zemljištu koje je u tu svrhu ostavio na raspolaganje dubrovački vlastelin

⁹ Serafin Cerva, *Monumenta Congregationis Sancti Dominici de Ragusio Ordinis Fratrum Praedicatorum*, IV, rukopis u knjižnici dominikanskog samostana u Dubrovniku: 91-94; A. Dračevac, »Ponovno osnivanje katoličke biskupije u Stonu.«: 88., Đuro Körbler, »Život i književni rad N. Brautića Lopudanina.« *Rad JAZU* 192 (1912): 1-96., D. Farlato et J. Coletto, *Illyricum Sacrum*, VI: 357.

¹⁰ S. Cerva, *Monumenta*: 152-154; Niko Štuk, »Jedna epizoda iz velike trešnje, prema pučkoj tradiciji.« *Dubrava* (Dubrovnik) 45 (1936); Stjepan Vekarić i Nenad Vekarić, *Tri stoljeća pelješkog brodarstva (1600-1900)*. Zagreb: Društvo Pelješčana u Zagrebu i Dubrovniku, Pelješki zbornik 4, 1987: 191.

¹¹ *Diversa de Foris*, ser. 34, sv. 114, f. 281 (PAD). Cvito Fisković, »Pravilnik bratovštine, dokumenti i ostaci brodogradilišta u Gružu.«, u: *Beritićev zbornik*, ur. Vjekoslav Cvitanović, Dubrovnik: Društvo prijatelja dubrovačke starine, 1960: 124, bilješka 7; Cvito Fisković, »Franjevačka crkva i samostan u Orebićima.«, u: *Spomenica Gospe Anđela u Orebićima 1470-1970*. Omiš: Franjevački samostan Orebići, 1970: 134; S. Vekarić i N. Vekarić *Tri stoljeća pelješkog brodarstva*: 55; Nenad Vekarić, *Pelješki rodovi (A-K)*. Dubrovnik: Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku, 1995: 367. Jedan prijepis plemićke diplome obitelji Krstelj čuva se u obiteljskom arhivu pok. akademika Cvita Fiskovića, drugi kod Ankice Krstelj, udove kap. Nikše na Lopudu, a ovjerena grbovnica iz XIX. stoljeća čuva se kod Nikše Krstelja u Kućištu. Kod njega je i mač iz XVII. stoljeća s bjelokosnim koricama, koji je rodočelnik obitelji, po predaji, dobio poslije bitke od kralja Leoplda.

Martolica Zamanja Marinov.¹² Zacijelo je znatnim novcima pružio materijalnu potporu i za to dobio pravo ukopišta u dva groba pred glavnim oltarom, premda je vjerojatno dominikanski red ipak ponio najveće breme izgradnje samostana i crkve. Nažalost, za ovo pitanje nema sačuvane arhivske građe koja bi pobliže osvijetlila ulogu obitelji Krstelj u gradnji samostana. Možda bi se kod potomaka u Bakru i Italiji moglo naći pisanih tragova. Generalni vikar Dubrovačke dominikanske provincije Hijacint Marija Pasati, kasnije stonski biskup, iznio je čitavu stvar skupštini Kongregacije koja se te godine održala u Dubrovniku i uspio uvjeriti njezine članove u opravdanost podizanja i otvaranja novog samostana u Vignju. Dubrovačka kongregacija je nakon toga službeno zatražila suglasnost generala Reda u Rimu, koji je 20. lipnja 1671. udovoljio njezinoj molbi, dopustivši ujedno da u budućem samostanu ne mora boraviti najmanje 12 fratara, koliko su tražili tadašnji crkveni propisi, nego samo onoliko koliko ih Dubrovačka kongregacija bude mogla staviti na raspolaganje.¹³ Nakon toga su se fratri obratili za odobrenje stonskom biskupu Petru Lukareviću, koji je bio nadležan za tu vrstu poslova na području svoje biskupije. Njegovo odobrenje nije trebalo dugo čekati. Izdao ga je 11. srpnja 1671. godine, tako da je gradnja mogla početi odmah, na zemljištu Martolice Zamanje uz more.¹⁴

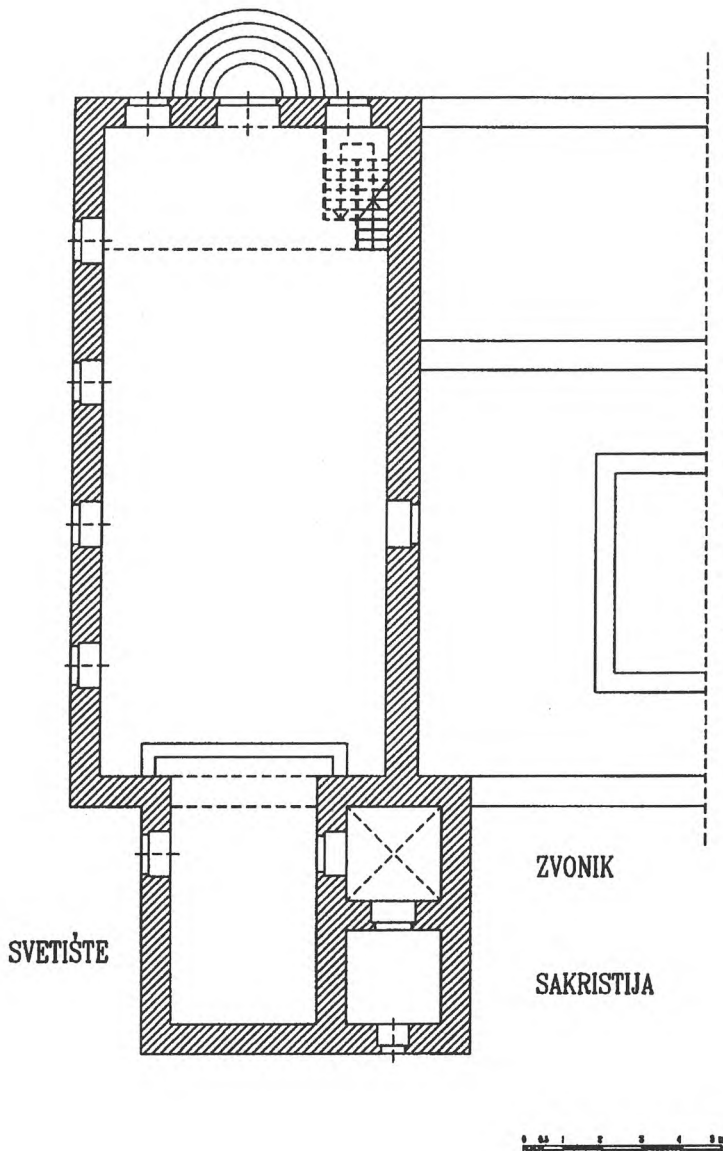
Kad je izgledalo da su prebrođene sve teškoće i udovoljeno svim zakonskim formalnostima, iskrsele su odakle ih nitko nije očekivao. Došle su od franjevaca iz samostana u Podgorju, koji su smatrali da je dominikanski samostan preblizu njihovom, pozivajući se na jedan crkveni propis, po kojemu se nije smio podizati novi samostan na udaljenosti manjoj od četiri milje od već postojećeg. Tako je provincijal dubrovačkih franjevaca zatražio od stonskog biskupa Petra Lukarevića (dijecezanskog svećenika) da dominikancima zabrani podizanje novog samostana. No, kako je njegova izgradnja već bila u tijeku, a franjevci nisu odmah uložili prigovor, dominikanci su njihove pritužbe smatrali neosnovanim. Naposljetku su poslali u Rim svog uglednog člana Ivana Krstitelja Božičevića, rodnom iz sela Dekovići u Trpnju, da sredi stvar s vrhovnim sta-

¹² *Cathastichum*, ser. 12, sv. 2a, f. 160 (PAD). Na dodatku katastika iz 1735. godine nacrtan je tloris dominikanskog samostana Gospe od Rozarija u Vignju, kao i crtež crkve sv. Luke u Kućištu, a u popratnom tekstu detaljno su opisane međe posjeda obitelji Zamanje u Vignju. U franjevačkom samostanu Gospe od Anđela (Velike Gospe) u Podgorju iznad Orebića čuva se srebrni moćnik dar plemićke obitelji Zamanja.

¹³ S. Cerva, *Monumenta*: 152-154.

¹⁴ S. Cerva, *Monumenta*: 154-155., D. Farlato et J. Coletto, *Illyricum Sacrum*, VI: 358-359.

CRKVA GOSPE OD ROZARIJA, VIGANJ

Slika 2. Nacrt samostanske crkve Gospe od Rozarija (nacrtao arh. Nikola Nađ)

rješinom franjevačkog reda ili pak s nadležnim crkvenim vlastima u Rimskoj kuriji. Bojeći se nepovoljnog ishoda spora s dominikancima, dubrovački franjevci su preko svog provincijala pisali Kongregaciji za provođenje odredaba Tridentskog crkvenog sabora, tražeći strogu primjenu prije spomenutog crkvenog propisa o podizanju novih samostana. Njihov prigovor je uručen službenom predstavniku dominikanskog reda u Rimu, koji je prosvjedovao protiv njega, navodeći da nisu bili povrijeđeni nikakvi crkveni propisi kada se radilo o izboru mjesta za gradnju samostana. Svoje izlaganje potkrijepili su činjenicom da se franjevci u početku nisu protivili gradnji, te da bi obustavom gradnje, dominikancima bila nanesena velika materijalna šteta. Dok je rasprava u Rimu bila u punom tijeku, nađeno je rješenje spora, iznenada kao što je i izbio. Umjesto spora koji nikome nije išao u prilog, prevladao je zdrav razum, smisao za mir i međusobnu suradnju. Na zamisao da se spor okonča došao je generalni vikar Dubrovačke dominikanske kongregacije zamolvši franjevce da u duhu bratske ljubavi i sloge odustanu od svojih zahtjeva. Čini se da je to uvjerenje prevladavalo i u vodstvu franjevačke provincije, koja je na njegovu zamolbu 7. srpnja 1672. godine pozitivno reagirala. Franjevački provincijal Ivan Zlatousti (Krizostom) službeno je povukao sve dotadašnje prigovore i odobrio sve štu su dominikanci do tada bili uradili. Da i sa svoje strane pridonesu uspostavljanju dobrih odnosa s braćom franjevcima, dubrovački dominikanci su preko Hijacinta Marije Pasatija odustali od gradnje samostana i crkve na prethodnom položaju, postavivši nove temelje na današnjem mjestu, koje je bliže moru i pristupačnije puku. Od tog trenutka gradnja je tekla u najvećem redu, ovisno o raspoloživim sredstvima.¹⁵

Zbog čega je izbio ovaj naizgled nevažni spor? Danas ćemo teško naći odgovora, jer dostupni izvori o tome šute i pravo su *mare tenebrarum*. Zanimljivo je pregledati popis stonskih biskupa od njene obnove 1541. godine. Iz njih se vidi da je od godine 1541. samo jedan biskup bio franjevac, i to pučanin Bonifacije Drkolica, koji je progнан s teritorija Republike pod još nerazjašnjenim okolnostima, kao i da su samo četiri biskupa pripadala benediktincima, dva dijacezanskom svećenstvu, a svi ostali do 1693. godine bili su dominikanci (devet). Bili su to ponajviše članovi dubrovačkih plemićkih rodova čija su braća i očevi upravljali Republikom. Franjevci su tada na poluotoku Pelješcu imali dva samostana, obnosili su zahtjevne pastoralne dužnosti, brojni su bili pripadnici franjevačkog reda s poluotoka Pelješca u to vrijeme, a ni jedan nije bio biskup. Je li razlog bio u tome što se vidjelo izvjesno

¹⁵ S. Cerva, *Monumenta*: 155-160., D. Farlato et J. Coletto, *Illyricum Sacrum*, VI: 358.

upletanje biskupa dominikanaca u stvari franjevačkog reda, zaista je teško reći. Svakako je jedno sigurno: dubrovačka politička vlast svojim znanim nevidljivim kanalima smirila je situaciju upravo u teškom političkom trenutku postpotresnog vremena, kada je veliki vezir Kara Mustafa vrebao na svaki znak unutrašnje nesloge, i Kandijskog rata koji je bjesnio po Dalmaciji. Republici nije bilo u interesu da ima unutrašnje političko žarište na udaljenom i strateški izuzetno važnom dijelu državnog teritorija, kopneno najbližeg Mletačkoj Republici (svega 700 m) u vrijeme kada se trebalo prestrukturirati i pokazati vitalnu snagu materijalnog i duhovnog preporoda. Dominikanski je red, u možda najtamnijem XVII. stoljeću povijesti Republike pokazao izrazitu vitalnu snagu duhovne i kulturne obnove na cijelom državnom teritoriju, prepuštajući luč isusovačkom redu tijekom XVIII. stoljeća. Republici je, s druge strane, bilo zanimljivo da učini određeni ustupak mladom brodovlasničkom sloju zapadnog Pelješca, koji je u tom trenutku ponio svu težinu pomorske krize razvojem brodova velike obalne plovidbe, napuštajući nerentabilnu preoceansku plovidbu. Utjecaj dominikanaca, među kojima je bio veliki broj pripadnika plemićkih rodova, zasigurno je osiguravao i politički uticaj u tom novom pomorskom središtu, gdje je bilo dobro poznato sidrište brodova.

Vratimo se gradnji samostana koja je tekla onom brzinom kako su pristizala sredstva. Gradnju crkve nastavio je Ivan Krstitelj Božičević sve dok nije 15. studenog 1683. postao stonskim biskupom, a dovršili su je fratri koji su ga na tom poslu zamijenili. Novoustoličeni biskup Ivan Krstitelj posvetio je 15. svibnja 1687. novosagrađenu crkvu u koju je uložio mnogo truda i znoja i kao stonski biskup podijelio za sva buduća vremena oprost od 40 dana svima koji je pohode na dan Gospe od Rozarija.¹⁶ O tome se čuvao natpis na pergameni ispod pjevališta u vignanjskoj crkvi, koji je nestao početkom ovog stoljeća, ali je sačuvana izvorna povelja u knjižnici dominikanskog samostana u Vignju. Gradnja samostana je dosta zapinjala, tako da je bila dovršena tek oko godine

¹⁶ D. Farlato et J. Coletto, *Illyricum Sacrum*, VI: 359-360. Dum Petar ml. Bijelić, *Historia parochiae Viganjensis*. Viganj, 21. veljače 1896. (Arhiv Župnog ureda Viganj, dalje: AŽUV): "Non è certo l'anno della sua erezione; risulta soltanto che ai 15. di Maggio del 1687. sia stata consacrata. Ciò apporisce della croci che si vedono in Chiesa, e da una iscrizione in carta pergamenata esistente internamente sopra il fronspizio della intella della porta maggiore della Chiesa. Sopra l'architrave della detta porta si vedono tuttora i segni del fulmine che dietro 50 forse anni colla percussione aveva arrecata qualche danno. Regiosi, sestò abandonata da oltre a 80 anni, e versa in stato deplorabile; ma forse col tempo sarà di ristauero ed abitato. La chiesa inoltre incomincia ad essere ristaurata a forse col tempo sarà messa in piena ordine. Il Convento à provenduto di un vasto giardino avente molte piante d'olivi, ed altri alberi fruttiferi. Dai P.P. Dominicani di Ragusa, il Convento con il giardino a diversi fu dato in affitto..."

1715. naročitim zalaganjem fra Frane Kusića.¹⁷ Samostan u Vignju uspješno je djelovao u Vignju oko stotinjak godina.¹⁸ Redovito su u njemu bili jedan do tri fratra, koji su djelovali pastoralno i kulturno. Starješina samostana zvao se vikar ili zamjenik generalnog vikara Dubrovačke dominikanske kongregacije, kojemu je bio neposredno odgovoran. Prihodi samostana bili su vrlo mali, ali za njegovu daljnu sudbinu nisu bili presudni prihodi, već nedostatak dovoljnog broja fratara, koji se u XVIII. stoljeću znatno smanjio. Zbog toga je Dubrovačka kongregacija bila prisiljena zatvoriti neke manje samostane, a prvi na udaru našli su se samostan u Vignju, Brocima i Orašcu, koji su krajem XVIII. stoljeća jedan po jedan napušteni. Viganjski samostan nije dočekaio kraj stoljeća. Ostao je prazan i cijelo XIX. stoljeće.¹⁹ Tako je na poluotoku Pelješcu nestalo dominikanaca, gdje su bili nazočni od XIII. stoljeća, da bi potom ostao samo samostan trećeretkinja sv. Dominika i sv. Mihajla kraj Stona do početka osamdesetih godina XX. stoljeća i kuća sestara dominikanki kongregacije sv. Anđela Čuvara u Orebiću, kao jedini trag nazočnosti sljedbenika sv. Dominika.²⁰ Samostanska zgrada postala je središtem interesa mještana početkom XX. stoljeća. Prema pisanju novinara i saborskog zastupnika u dalmatinskom saboru Iva Florijevo Lupisa u *Viganjskom glasniku*, objavljenom u siječnju 1912., već se godine 1897. osjećala potreba za osnivanjem čitaonice u mjestu Vignju. Mladi iseljenici iz Vignja, poglavito Nakovljani iz Novog Zelanda, bili su zagovornici njenog osnivanja, ali taj prvi pokušaj završio je s neuspjehom.²¹ Utemeljenje čitaonice *Hrvatskog doma*, pokrenuto je u studenom 1909. godine na inicijativu Iva Florijeva Lupisa. Tijekom naredne godine došlo je do skupljanja priloga i tada je inicijativni odbor odlučio otkupiti bivši dominikanski samostan za *Hrvatski dom*, osnovnu školu i lučki mjesni ured. Pod ovim uvjetima dominikanci i biskupski Ordinarijat pristali su na prodaju samostana i pod istim uvjetima je Namjesništvo u Zadru odobrilo prodaju. Prije prodaje samostana nastao je

¹⁷ S. Cerva, *Monumenta*: 159-160.

¹⁸ *Utomci vizitacija XVII. stoljeća*, br. 11, f. 8 (Arhiv Stonske biskupije). Tijekom vizitacije 23. svibnja 1675. utvrđeno je da se Gospa od Rozarija časti u prvoj nedjelji listopada mjeseca u crkvi "della madona di Vigagn".

¹⁹ A. Giurgevich, *Memorie cronologico-storiche delle chiese e conventi della Ragusina Congregazione di San Domenico dall'anno 1750. in poi*. Rukopis u knjižnici dominikanskog samostana u Dubrovniku: 9.

²⁰ *Ave Maria*, povremeno glasilo Kongregacije sestara dominikanki sv. Anđela Čuvara u Korčuli. Jubilarni broj s prilogom "Stablo kongregacije", Korčula, 1980.

²¹ Cvito Fisković, »Čitaonice i kulturna društva na Pelješcu u XIX i početkom XX stoljeća.« *Izdanje Historijskog arhiva u Splitu* (Split) 9 (1977): 9.

spor između dviju stranaka u mjestu, te je naposljetku morao intervenirati i namjesnik Niko Nardelli, koji je 2. VII. 1912. pohodio Viganj sa svrhom da razvidi situaciju i ustvrdi radi li se tu o spomeniku kulture, kako je tražila Centralna komisija za uzdržavanje starina. Dominikanski red tražio je kao uvjet da se uredi samostanska crkva i da samostanska zgrada bude na dobrobit mjesta. Poslije otkupa Odbor je barokni samostan djelomično preuređivao i nastavio s tim radom poslije prvog svjetskog rata. Gotovo posve je izmijenio izgled svih pročelja postavljanjem novih prozora i preuređio unutrašnji raspored, pri čemu je pošteđen uglavnom samo izvorni izgled klaustera s nizom zdepastih baroknih lukova. Prvotni naziv, Hrvatski dom, nakon rata je na glavnoj godišnjoj skupštini 24. lipnja 1921. promijenjen u *Jugoslavenski dom* i tada je iz trećeg člana Pravilnika društva jednoglasno ukinuto da društvo pristaje uz katolička načela.²² Dominikanski samostan je otad mijenjao nazive, bio pozornicom javnih događanja, da bi ponovo tijekom II. svjetskog rata i nekoliko godina kasnije u njegovim prostorima djelovale časne sestre dominikanke Anđela Čuvara. Časne sestre su osnovale dječiji *Šilović dom*, u kojemu su skrbile o djeci pomoraca, siromasima i beskućnicima. Nakon jakog pritiska komunističkih vlasti, 1947. godine morale su napustiti samostan, koji je ponovo postao *Narodni dom*, pod čijom je upravom do naših dana.²³

Poslije opširnog povijesnog uvoda o postanku i ukinuću samostana treba se osvrnuti na samo građevinu. Nažalost, do današnjeg dana dominikanski samostan Gospe od Rozarija nije sustavno obrađen, usputno je spominjan ili je obrađena jedna od njegovih umjetnina.²⁴ Samostan sa crkvom smjestio se uz samu morsk obalu. Na istočnom krilu zatvoren je 18 metara dugom i nešto više od 7 metara širokom crkvenom lađom koja je položena u smjeru sjever -

²² Cvito Fisković, »Čitaonice: 10,11,12.

²³ Ave Maria, o.c.

²⁴ Vrijedi sva literatura kao u bilješki 1. O renesansnom kipu Gospe od Rozarija pisao je Igor Fisković, »Dva gotička kipa sa Pelješca.«, *Bulletin zavoda za likovne umjetnosti IAZU*, 14/ 1-2-3 (1966). Fisković kip definira kao gotički i uspoređuje ga sa sličnim kipovima na istočnoj obali Jadrana. Igor Fisković je autor i kataloške jedinice u *Zlatno doba Dubrovnika*, katalog izložbe, Zagreb: MGC, 1987: 340., slika kipa objavljena je na str.155. Autor je pripisuje venecijanskoj rezbarskoj školi, ali nije precizan radi li se o gotičkom ili renesansnom kipu. Igor Fisković, *Tisuću godina hrvatske skulpture*, katalog izložbe, Zagreb: MGC, 1991: 61. Autor je tada zauzeo stav: »Vjerojatno središnji dio nekog rezbarenog poliptiha. Stil reljefa pokazuje usvajanje inovacija venecijanske ranorenesansne umjetnosti. Ustupak tradicionalnijim shvaćanjima bio je bogato ukrašen gotički okvir od kojeg se sačuvao dio na podnožju kipa.» Ivan Matejčić, »Prilozi za katalog renesansne skulpture u Hrvatskoj.« *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji* 33 (1992) (*Prijatelj zbornik II*): 12-14. Autor kip Gospe od Rozarija atribuirao

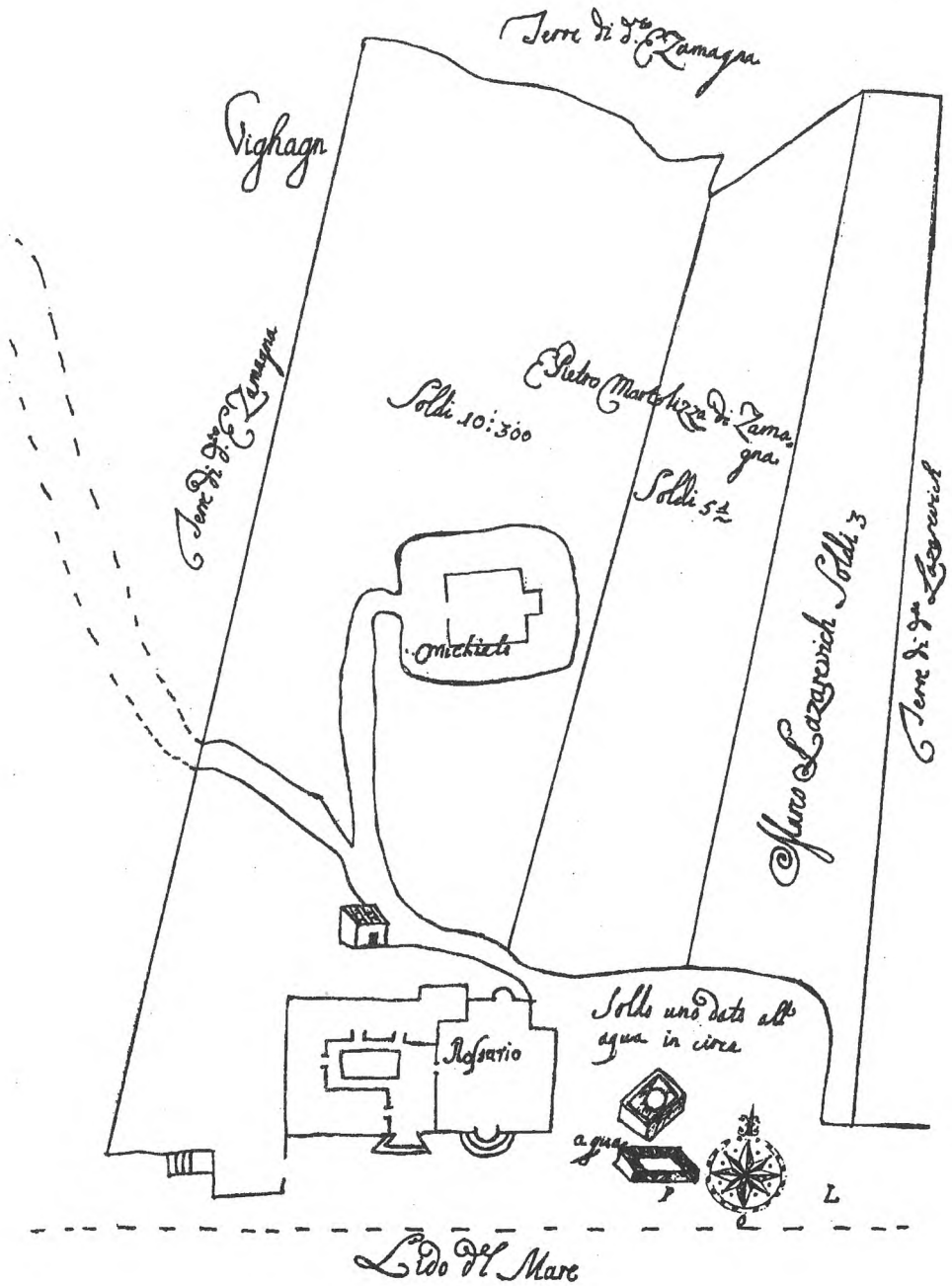
jug. Zapadno su tri samostanska jednokatna krila uokolo jednostavnog klaustera. Uz apsidu dugu šest metara nalaze se zvonik i sakristija. Zvonik je zanimljivog oblika. Vitki zvonik visoko se diže i rastvara sa po jednim širokim lučnim otvorom sa svake strane. Iznad se nalazi po jedan elipsoidni prozor, ponad kojih su meki barokni vijenaci i trabeacija četveroslovnog krovišta.²⁵ Dosta neuobičajeno rješenje svodjenja zvonika možda upućuje na nikada ostvarenu kupolu, poput one u nedalekom dominikanskom samostanu sv. Nikole u Korčuli. Godine 1882., 29. rujna, nabavljena su dva zvona kod splitskog ljevača zvona Jakova Cukrova, a 29. studenog iste godine zidar Vicko Damianović postavio ih je na zvonik.²⁶ Crkva i zvonik zidani su od pravilno klesanih kamenih klesanaca. Na najstarijem dosad poznatom likovnom prikazu dominkanskog samostana u knjizi dubrovačkog Povijesnog arhiva: *Cathasticum, Aqiuisto e divisione di Stagno*, iz 1393., u kojoj je i dodatak iz godine 1735., vidi se pompozni južni ulaz u crkvu s polukružnim stubištem i danas bočnim zazidanim vratima koja su vodila iz klaustera u samostan.²⁷ Gotovo 12 metara visoka crkva svojim se proporcijama doima više gotičkom, težeći prema visini uz poštovanje strogog bazilikalnog propovjedničkog tipa crkve, toliko omiljenog za prosjačke redove. Specifični domaći provincijalni rani barok vignjanske crkve odražava se na arhitektonskom rješenju fasade. U središnjoj osi crkve nalazi se impresivni

nepoznatom majstoru koji ga radi po uzoru na Bogorodicu s oltarne pale Andrea Mantegne u crkvi San Zeno u Veroni. Do sada se u stručnoj literaturi samo pisalo o bočnom oltaru sv. Dominika koji je uvezen iz kamenoklesarskih radionica južnotalijanskog grada Lecce. I. Fisković, *Kulturno-umjetnička prošlost Pelješkog kanala*: 136. Autor donosi ilustraciju s kipom Gospe od Rozarija, broj 39, s legendom "Drveni gotički kip u samostanskoj crkvi u Vignju", ali ne donosi sliku oltara. Kruno Prijatelj, *Barok u Hrvatskoj* (Barok u Dalmaciji), Zagreb: Sveučilišna naklada Liber, Odjel za povijest umjetnosti centra za povijest znanosti, Društvo povjesničara umjetnosti Hrvatske, Grafički zavod Hrvatske, OOUR izdavačke djelatnosti, Kršćanska sadašnjost, 1982: 684 i 760.

²⁵ H.P.: "...proljeće 1917. godine, - skidanje zvona. Dana 11. svibnja slijedilo je u župi skidanje zvona da se ustupi C.K. vojničkoj vlasti u ratne svrhe. Isto bi obavljeno po kapuralu Markonniju, koji je skinuo zvona pomoću četiri vojnika (Madjari). Bi ostavljeno u svrhu bogoslužjenja u Matici srednje zvono, a u crkvi B. Gospe Ružarija veliko zvono. Ostala sva zvona po kapelicama bijahu uzeta uz naknadu od kr.4. po kgr. (ukupno 493.)..." (AŽUV).

²⁶ *Amministrazione dei Beni della Chiesa Matrice di Vigagn e delle adjacenti Cappelle....iunta nuovo Regolamento* 1860: 40 (AŽUV).

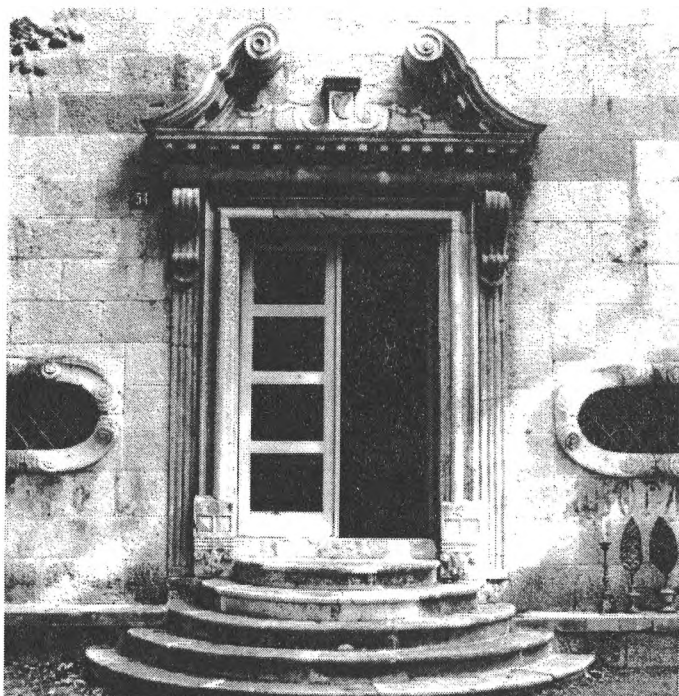
²⁷ *Cathasticum*, ser. 12, sv. 2a, f. 160, nacrt samostana u Vignju (PAD). Među nesrednim nacrtima čuva se i nacrt crkve u omjeru 1:100, s presjekom, tlorisom i nacrtom zvonika, izrađen u Tehničkom odjeljku u Dubrovniku sredinom tridesetih godina XX. stoljeća (nacrt nema nadnevka). Suvremeni tloris samostana izradio je arhitekt Nikola Nađ iz Službe zaštite spomenika i prirode Dubrovnik, kojemu najsrdačnije zahvaljujem.

Slika 3. Plan samostana iz godine 1735., Povijesni arhiv u Dubrovniku

barokni portal nad polukružnim stubištem, lisnatih konzola, nad kojima se diže zabat sačinjen od lisnatih voluta u čijoj je središnjoj osi postolje za nepostojeću kamenu figuru. Bočno su elipsoidni prozori, maniristički recidivi, izuzetno omiljeni u korčulanskim klesarskim radionicama, koje su radile od Korčule do Boke kotorske. Na prvom katu iznad portala nalazi se velika kružna rozeta sa zanimljivom pojavom trinaest stupića zaokrenutih u obliku sunca, izrađenih od tri dijela.²⁸ Ovaj više gotičko-renesansni detalj upotpunjuje odmjerenu fasadu s još jednim parom elipsoidnih prozora. U zabatu fasade je florealni reljef, iznad kojeg se smjestio rascvali kameni akroterij. Istočna fasada crkve zatvorena je do prvog kata, ali je u prizemlju do apside vidljiv zazidani otvor vratiju. U gornjoj zoni, po baroknom principu difuznog osvjetljenja, nalaze se četiri elipsoidna prozorska otvora, iznad kojih su četiri kamene konzole (kamena ključa) koje zatvaraju ležišta drvenih greda (zatega). Ovaj dekorativno-konstruktivni detalj jedinstven je u hrvatskoj baroknoj arhitekturi, jer je arhitekt crkve već u samom tijeku gradnje bio suočen s lošim statičkim odlikama terena na kojem je crkva građena. Samostanski sklop sa crkvom građen je na šljunčanom terenu uz izvor vode, koji je zabilježen na baroknoj mapi, i već se tada vidjelo da će tijekom vremena doći do pucanja lučnog svoda. Stoga je odmah, prigodom gradnje, zategnuta svodna konstrukcija gotovo u zoni pete svoda. Južno samostansko krilo danas ima posve izmijenjen ritam prozorskih otvora. U prizemlju je izvorno barokno stubište, vidljivo na nacrtu iz 1735. godine, koje je bilo i jedini ulaz u samostan, zbog još uvijek nazočne gusarske opasnosti tijekom XVII. i XVIII. stoljeća. Nekoć je lijevo od ulaza bio reflektorij. Na katu je sačuvan nešto izmijenjen barokni balkon, koji umjesto zidane ograde, kao u samostanu sv. Nikole u Korčuli, ima kovanu ogradu. Ispod balkona je uzidana spomen - ploča tisućugodišnjice hrvatskog kraljevstva 925.-1925., koju je postavio odbor HSS-a predvođen mjesnim čelnikom Baldom Hanzom, uz pokroviteljstvo Družbe braće hrvatskog zmaja. Novi prozorski otvori nalaze se bočno, kao i na zapadnom krilu, gdje su u zoni prizemlja probijena još jedna vrata. Na sjevernom krilu zazidano je više elipsoidnih baroknih otvora i probijeni su novi, jedino je na istočnom dijelu sjevernog krila ostao sačuvan izvorni barokni prozor s kovanom rešetkom. Po proporcijama i arhitektonskom rješenju, dominikanska crkva Gospe od

²⁸ Kamena rozeta je godine 1994. zamjenjena replikom, koju je izradio korčulanski klesar Vinko Fabris. Tada se utvrdilo da je stara rozeta bila izrađena od tri komada i dvije vrste kamena (Vrnik i Sutvara), kao i da su je radila dva klesara. Stara rozeta čuva se u samostanskoj crkvi. Neuobičajenu pojavu neparanih brojeva stupića rozete zamijetili smo još samo na župnoj crkvi sv. Mihovila u Vignju, a veoma slična rozeta nalazi se na dominikanskoj crkvi sv. Križa u Gružu.

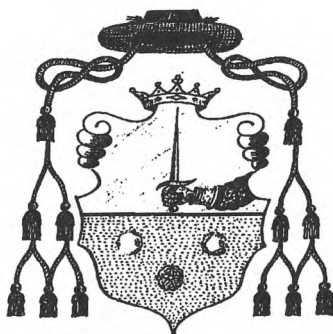

Slika 4. Glavni portal (foto Živko Bačić)

Rozarija posve je slična drugoj dominikanskoj crkvi - drugoj lađi dominikanske crkve sv. Nikole u Korčuli, sagrađenoj 1665. godine uz potporu kasnijeg biskupa Nikole Španića.²⁹ Nesumnjivo su isti korčulanski majstori radili i na pelješkoj crkvi, a nažalost uništeni arhivi korčulanskog i vignjanskog samostana to nam ne mogu potvrditi. Korčulanska crkva još uvijek ima bočne šiljaste goticizirajuće prozore, jednostavne elipsoidne prozore i glavni portal koji nije mekih baroknih linija. Crkva u Vignju sačuvala je izvorno popločenje s brojnim grobnicama, među kojima se ističu tri grobnice ispred glavnog mramornog oltara sa grbovima obitelji Krstelj, i ispred središnjeg s grbom dominikanskog reda (pas s gorućom bakljom). Velika monumentalna zidna grobnica nalazi se iznad zazida-

²⁹ Pietro Dimitri, *Memorie sul convento di San Nicolo'* (Opatski arhiv Korčula, prijepis napravio Don Ivo Matijaca u Zagrebu 6. XII. 1939.): 10-11. "Al primo... della Chiesa fu' agiunta una secunda navata nell'anno 1665, dela parte di levante col copertura del muro da tale lato, e sua riduzione a volti di modo che' rimase una Chiesa sola ridotta in due capelle ossia navate. Questa agiunta e nuova fabrica fu' dai Religiosi adolottata con la seg. parte capitolamente presa".

Niccolò Spanich da Corzula - 1674.

Slika 5. Grb obitelji Španić (G. Dimitri, *Memorie sul vescovato di Corzula*, Arhiv župe grada Korčule)

nih bočnih vrata, u visini propovjedaonice do koje su vodila isto tako danas zazidana vrata koja su vodila na prvi kat samostana. Grobnica se sastoji od jednostavne menzole nad kojom je glatka ploča od sivog kamena sa profiliranim okvirom, iznad koje se nalazi razlomljeni zabat s alabastarnim južno-talijanskim kipićem Gospe od Rozarija sa sv. Dominikom (23x7x12,5cm).³⁰ Na višekutnoj bazi s grbom grada (vjerojatno Trapani) smjestio se kipić Bogorodice s Kristom na polumjesecu u trenutku pružanja krunice (kralješa) sv.

³⁰ Dosad je o ovoj grupi spomenika jedini pisao Cvito Fisković, »Sicilijanski alabastarni kipovi u Dubrovniku, Lopudu, Splitu i Zadru.« *Anali Zavoda za povijesne znanosti IC JAZU u Dubrovniku* 24/25 (1987): 63-72; Cvito Fisković, »Alabastarni kipovi iz Sicilije u Dalmaciji.« *Buletin JAZU*, 2 (1982): 57-71; Cvito Fisković, »Kopije Gospe iz Trapanija u Mimarinom i Rovinjskom muzeju.« *Adrias Zavoda za znanstveni i umjetnički rad JAZU u Splitu* 2 (1988): 117-122. Autor se uglavnom bavio tipom Gospe od Trapanija i figuralnim grupama sv. Sebastijana i Porodenja iz nedalekog Podgorja. Viganjski primjeri govore o dosta šarolikom uvozu. Baza viganjskog kipića Gospe od Rozarija ima vrlo sličnu bazu s grbom kao kipić iz crkve Gospe od Poišana u Splitu. U dosad nepoznatu skupinu ulazi baza moćnika sv. Kalcedonija (22x11x5,5 cm) iz crkve Gospe Luncijate u Kućištu iz druge polovice XVIII. stoljeća, sa šahovnicom na prednjoj strani, lika anđela s oltara sv. Josipa u crkvi Gospe od Karmena u Podgorju iznad Orebića (XVIII.st.), ženskog reljefa iz župne zbirke u Lopudu, kipića sv. Apolonije (19,8x3 cm) iz crkve sv. Roka u Grgurićima (XVII/XVIII.st.) i alabastarne palme (61x40 cm) iz crkve Gospe od Karmena u Dubrovniku. U nedalekoj Korčuli sačuvani su u crkvi sv. Mihovila kipić Gospe od Pojasa (30x10cm) i sv. Franje (43x16,3 cm) od alabastra, što svjedoči o brojnosti ove grupe kamene skulpture.

Slika 6. Pjevalište (fototeka Službe zaštite kulture i prirode, Split)

Dominika. Mliječni kamen sa smeđim preljevima odskače od čvrste kamene strukture grobnice. U Vignju postoji tradicija da je to grobnica graditelja crkve, ali da zbog sukoba s brodovlasnikom Krsteljom nije upisano ime na nadgrobnoj ploči. Ova barokna grobnica ide u red reprezentativnijih baroknih grobnica na dubrovačkom području, a i šire u Dalmaciji. U dnu crkvene lađe je pjevalište, do kojeg se sada dolazi stepeništem, a prije se moglo samo kroz zazidana vrata na katu, uz koja se nalazi okrugla škropionica za blagoslovljenu vodu. Crkva je bila ukrašena s pet oltara, od kojih je glavni veliki oltar Gospe od Rozarija od crvenog i žutog mramora, vitkih linija, do kojega vode stepenice od crvenog mramora. Oltarna menza je po sredini ukrašena kartušom od sivog mramora, a retabl flankiraju dva mramorna stupa, iznad kojih se diže zabat s figurom golubice, anđelima, ukrasnim vazama s intarzijama od šarenog mramora i medaljonom u kojem je alabastarni reljef sv. Obitelji iz južne Italije (27x15x8 cm).³¹ Pod staklom u bogatom pozlaćenom baroknom okviru smjestila se grupa figura sa relativno dobro sačuvanom polikromacijom. Figura je oštećena, tako da danas nedostaje dio postolja, od kojeg je sačuvan samo dio kartuše grba,

³¹ Ista literatura kao u bilješki 26.

Slika 7. Alabastarni kipić sv. Obitelji s glavnog oltara (foto Neven Fazinić)

istovjetnog onom sa otoka Lopuda, gdje je jasno vidljiv grb grada Trapani.³² Sv. Josip i Bogorodica vode Krista za ruku u živoj kretnji, sugerirajući vještog rezača alabastra. Na glavama imaju aureole od kožnih tapeta. Viganjski pomorci imali su vrlo žive gospodarske veze sa Sicelijom i Kalabrijom, odakle su prevozili sol i pšenicu za potrebe Republike. Stoga su upravo pomorci iz obitelji Krstelj mogli nabaviti ove malene kipiče za novu crkvu. U niši ukrašenoj zvjezdicama bio je smješten drveni kip Bogorodice s Kristom, odjeven u platnenu odjeću sa srebrnim baroknim krunama nastalima u Veneciji krajem XVII. i početkom XVIII. stoljeća. "Živi" kipovi odjeveni u odjeću jasno govore o snažnom utjecaju postridentinske ikonografije i južnotalijanskog kulturnog kruga s kojim je Dubrovnik imao intenzivne odnose. Na istočnom prezbiterijalnom zidu uzidana je gotička kustodija, koja je unosila zabunu jer je navodila na pomisao mogućnosti postojanja starije crkve, ali najvjerojatnije se radi o ispoliranom komadu, jer je sva ostala kamena plastika u crkvi - korniši, zidni umivaonici, ormari i škropionice - izrazitih baroknih karakteristika. Nasuprot kustodiji su vrata koja vode u sakristiju, baroknih odlika s malom kamenom škropionicom. U sakristiji, jedinoj sačuvanoj prostoriji nekadašnjeg samostana, nalazi se veliki barokni zidni umivaonik i ormar. Korčulanski zidar Lorenzo

³² Postoje tri još neuočene alabastarne baze iz crkve Gospe od Milosti u Gornjoj Vručici, crkvi sv. Jurja u Podvlaštici i župnoj zbirci na Lopudu.

Sctekka, isti koji je obnovio krov Gospe od Otoka, obnovio je sakristiju u kolovozu 1862. Samo tri godine kasnije (1865.), zidari Miho Suhor i Agustin de Nobile obavljaju radove na obnovi crkve.³³ Bočno od više manirističke, nego barokne balustrade koja vodi u prezbiterij, smjestile su se dvije barokne menze iznad koji su bili drveni retabli. Drveni retabl (220x160 cm) s velikim korpusom raspetog Krista u plavosivom tonu sačuvan je na izvornom mjestu, a drugi, sv. Vinka Fererskog (220x160 cm i slike 127x80 cm), koji je na izvornom mjestu bio do početka XX. stoljeća, zamjenjen je godine 1907. s novim oltarom sv. Nikole.³⁴ Radi se o daru brodovlasničke obitelji Kovačević, koja je za novi kameni retabl nabavila skromnu sliku sv. Nikole u tehnici ulja na platnu (180x70 cm) kod samoukog Iva Scatollinija u Dubrovniku.³⁵ Drveni retabl, danas u vrlo lošem stanju, u sredini ima oltarnu palu izvedenu u tehnici ulja na platnu, a prikazuje sv. Vinka Fererskog s prepoznatljivim ikonografskim simbolima: otvorenom knjigom, križem kraj nogu i iznad glave plamičak s trubama.³⁶ Mladoliki svetac u kontrapostu, odjeven u dominikansko ruho, uzdignute ruke propovijeda u ekstatičnom stanju. Intrigantan je prikaz grba korčulanske obite-

³³ *Amministrazione*, f. 3., 6., 10 (AŽUV).

³⁴ Sveti Vinko Fererski bio je omiljeni svetac u dubrovačkom kraju, a u župnoj crkvi sv. Mihovila u Vignju čuva se kasnobarokni moćnik od posrebnog srebrnog lima s moćima sv. Križa i sv. Vinka Fererskog. *Historiae parochiae Viganjensis - Delle reliquie dei Santi*, f. 7 (AŽUV).

³⁵ Obitelj Kovačević iz Kovačevića Sela u Vignju jedna je od najznačajnijih brodovlasničkih obitelji u Trsteničkoj kapetaniji druge polovice XVIII. stoljeća, iz koje potječe i župnik Podgorja don Mato Kovačević (1768-1787), koji je rođen od majke Kate Đivović, iz obitelji koja je dala Nikolu Josipa Đivovića, tajnog savjetnika carice i kraljice Marije Terezije Habsburg-Lontaringer. Ovaj dakovačko-srijemski biskup velikim je sumama novaca potpomogao austrijsku vojsku. Svoj rodni kraj uredio je oltarom sv. Josipa u crkvi gospe od Karmena u Podgorju i oltarom sv. Ivana Nepomuka u dubrovačkoj prvostolnici. Uz njegov portret, koji se čuvao u njegovoj rodnoj kući u Vignju, u župnom dvoru čuvalo se više njegovih pisama, jer je viganjski župnik don Pero Bijelić bio biskupov srodnik. Pisma su nestala u partizanskom pustošenju i pljačkanju župnog dvora. Obitelj Kovačević iz Vignja imala je tijekom XVIII. stoljeća više jedrenjaka s imenom sv. Vinka Fererskog. Stoga su oni, po logici nasljeđivanja titulara i zbog osobitog poštovanja sveca, obnovili oltar početkom XX. stoljeća. S. Vekarić i N. Vekarić, *Tri stoljeća pelješkog brodarstva*: 246.

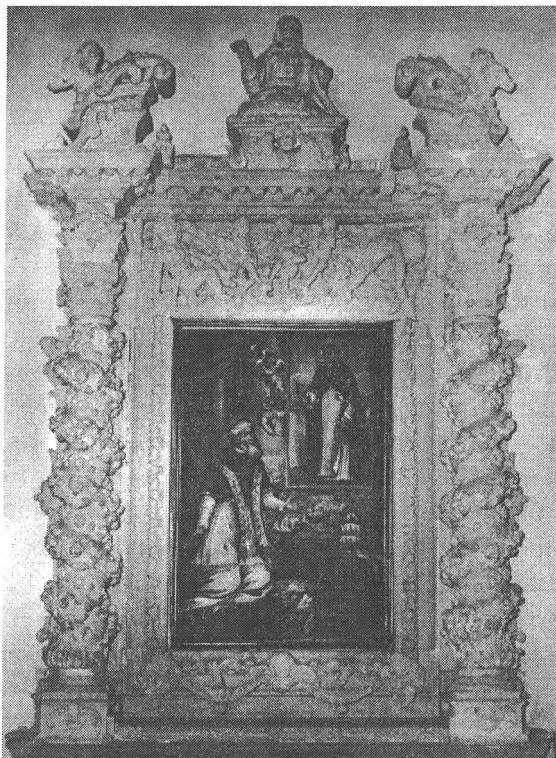
³⁶ Cvito Fisković, »Tizianova kopija u Korčuli.« *Peristol* 24 (1981): 68. »Međutim, čim se spozna da nisu imali baš istančani smisao (Španići), pa ni mogućnosti nabave pravih umjetničkih djela, drukčije se vrednuje svako likovno ostvarenje vezano za tu bogatu i uglednu obitelj s naslovom konta, počevši od kaštela u Čari i ljetnikovca u predgrađu, preko složenog građevinsko-hortikulturnog zahvata na Glavici, pa do nagomilanog ukrasa spomenutog kamenog grba i do biskupovog portreta u korčulanskoj opatskoj zbirci, koji nema umjetničku već samo povijesnu vrijednost, i bezvrijedne slike u crkvi na spomenutom brežuljku i one sv. Vicka u dominikanskoj crkvi pelješkog sela Viganj, na kojoj se osmjeliše naslikati usprkos lošoj vrsnoći, svoj neizbježni grb.»

lji Španić u donjem desnom kutu slike, koji govori da je komunikacija korčulanskog i viganjskog samostana, smještenih u dvije države i kongregacije, ipak bila vrlo živa. Obitelj Španić je korčulanska plemićka obitelj albanskog podrijetla, kojoj je godine 1553. dodijeljeno plemstvo, a tijekom XVII. stoljeća dala je niz crkvenih prelata, od kojih se zasigurno ističe dominikanac Nikola Španić, korčulanski biskup od 1673. do 1707. godine, poznat je po brojnim donacijama.³⁷ Biskupov brat Jakov bio je kanonik u Korčuli i vikar inkvizitora Svetog oficija u Zadru. Najvjerojatnije je donator viganjskog oltara dominikanac Nikola, što vremenski odgovara nastanku umjetnine, te je stoga ova spoznaja olakšala vremensko određenje cijelog ciklusa u Vignju. Ovaj skromni rad nepoznatog autora po koloritu u kojem prevladava tamnomodra, siva, bijela, žuta i crvena boja nadovezuje se na oltarnu palu sv. Dominika na lijevom bočnom oltaru. Oltar sv. Dominika jedinstven je u Hrvatskoj, jer je jedini import kamenoklesarskih radionica iz grada Lecce u južnoj Italiji. Meki kamen omogućio je južnotalijanskom majstoru da izvodi kamenoklesarske bravure. Nažalost, on je danas oštećen soljenjem, koje je nagrdilo njegovu izvornu ljepotu. Oltarna pala (170x120 cm) sačuvana je u izvornom pozlaćenom okviru. Papa Pio V. moli pred stolicem na kojem je papinska tijara, kroz prozor se vidi prizor boja kod Lepanta godine 1571.,³⁸ a anđeli nose sliku sv. Dominika u gornjem desnom kutu slike.³⁹ Postkoncilnska duhovna obnova poslije koncila u Tridentu (1545-1563.) odrazila se u svim segmentima života, pa tako i u novoj ikonografiji. Tema Bogorodice od Rozarija i bitka kod Lepanta pokazuju ne samo

³⁷ Vid Vuletić Vukasović, »Španići na otoku Korčuli u Dalmaciji.« *Starinar* (SANU, Beograd) VII/2 (1890): 42-52., Vinko Ivančević, »Prilog poznavanju kamenih grbova u gradu Korčuli.« *Rad JAZU* 381 (1978): 117., C. Fisković, »Tizianova kopija u Korčuli.«: 63-72. Grb obitelji Španić nacrtan je u rukopisu *Memoria sul Vescovato di Curzola, copia d'un manoscritto che si conserva presso la famiglia Dimitri di Curzola 1889*, koji se čuva u Župnom arhivu sv. Marka u Korčuli.

³⁸ Maksimilijan Lach, *Život svetaca za svaki dan*, mjesec lipanj, Zagreb, 1960: 267. i 268: "Krsno ime mu je Mihael Ghislieri, a rodio se 17. 01. 1504. u Italiji. U petnaestoj godini života stupio je u dominikanski red. Mnoge gradove je očistio od krivovjerna, a papa Pavao IV. imenovao ga je najprije biskupom, a kasnije kardinalom. Godine 1565. bude Mihael izabran papom i nadjene sebi ime Pijo V. Proveo je reformu misnih knjiga, katekizam. Iznova je proučio pobožnost svete krunice i brinuo se o školovanju mladeži. Proveo je zakon o otkupu robova. Bitka kod Lepanta dne 7. listopada 1571. najsajjniji je događaj za vladanja pape Pia V."

³⁹ Milan Pelc, »Lepantska bitka i pomorski ratovi s Turcima 1571./1572. na grafikama Martina Rote Kolunića.« *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji* 33 (1992) (*Prijatelj zbornik II*): 95-116; Zoraida Demori-Staničić, »Uvod u posttridentsku zavjetnu sliku u Dalmaciji uz prijedlog za Sante Perandu.« *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji* 33 (1992) (*Prijatelj zbornik II*): 165-206.

Slika 8. Oltarna pala sv. Dominika (foto Miljenko Mojaš)

Slika 9. Detalj oltarne pale sv. Dominika (foto Miljenko Mojaš)

pobjedu nad neprijateljem već i pobjedu nad grijehom, uvodeći novi pristup u kataločku posttridentinsku ikonografiju. Sam kult Gospe od Rozarija potječe iz XIII. stoljeća, kada se Gospa ukazala sv. Dominiku u Albiju nudeći mu krunu ružinih cvijetova, zahtijevajući molitvu u kojoj će se promišljati radosna, žalosna i slavna otajstva njezina života. Imala je također ulogu u očuvanju zdravlja. Njezino masovno širenje nastaje poslije Koncila u Tridentu, ali pravu apoteozu Gospa od Rozarija doživljava upravo u bitci kod Lepanta 1571. godine, jer se njoj pripisuje pobjeda. Papa Pio V. i Grgur XIII. institucionaliziraju kult i blagdan Gospe od Rozarija.⁴⁰ Viganjska slika ikonografski se uklapa u svoje vrijeme jasnoćom prikaza, premda je čudo sv. Krunice - Rozarija predočeno na naivan način provincijskog slikara koji uklapa više ikonografskih momenata u jedan tipično dominikanski ikonografski sklop. Dubrovačka Republika nije izravno sudjelovala u Lepantskom boju, nego je sa trideset brodova stajala u pričuvi kršćanske flote, dosljedno provodeći politiku nezamjeranja Visokoj Porti, tako da ikonografski nije provodio tipično mletački model prikazivanja Gospe od Rozarija kao pobjednice nad nevjernicima. Detalj oltarne pale s brodovima najvredniji je dio slike, na kojemu je brzim potezima kista predočeno više tipova brodova s kraja XVII. stoljeća, što je vrlo važno za pomorsku povijest. Nasuprot oltaru, do početka XX. stoljeća bio je oltar Obrezanja Kristova, danas uklonjen, a na njegovom mjestu je novi oltar sv. Antuna iz godine 1928. s oltarnom palom kasnog Medovićevog učenika iz Orebića Dinka Koludrovića iz godine 1933. Ova oltarna pala ima izvjesne kvalitete kada se sagleda kroz prizmu samoukog slikara bez akademskog obrazovanja, ali zanimljivog u popunjavanju praznine hrvatske provincije XX. stoljeća. Od starog oltara sačuvana je oltarna pala s izvornim pozlaćenim okvirom, poput onog na oltaru sv. Dominika. Slika je u vrlo lošem stanju, tako da je teško govoriti o njenim likovnim kvalitetama. Na oko se radi o nešto kvalitetnijoj slici, danas vrlo teško čitljivoj zbog osipanja oslika i potamnjenja. Prikazan je veliki svećenik u trenutku obrezanja, kada Marija prikazuje ponešto lutkastog Krista. U pozadini je smješteno oko sedam likova, a iznad prikaza dva anđela nose Kristov monogram u vijencu ruža. U prednjem planu u klečećem položaju smjestile su se Katarina Sijenska i Ruža Limska. Na prvi pogled upadaju u oči graciozne ženske ruke u kontrastu s bjelinom dominikanskog ruha. U lijevom donjem kutu slike bio je slikarev potpis, koji je teško oštećen, a ostalo je samo čitljivo:

Matto De C...../
Fecce Far. Le....

⁴⁰ Z. Demori-Staničić, »Uvod u posttridentinsku zavjetnu sliku: 167.

Slika 10. Oltarna pala Obrezanja Kristova (foto Miljenko Mojaš)

Stonska oltarna pala s prikazom obrezanja Kristova u crkvi Imena Isusova bliska je u određenim morelijanskim detaljima anatomije likova, poglavito ruku, ali je zasada zaista teško bilo što pobliže reći, jer su obje slike u teškom stanju i potrebna im je hitna restauracija. Može se reći da je struktura platna i podloga istovjetna svim slikama. Obrezanje Kristovo u katoličkoj crkvi bilo je jedan od načina računanja početka godine. *Stilus circumcisionis* je današnji stil po kojemu godina počima 1. siječnja. On je preuzet iz julijanskog kalendara, a od XVI. stoljeća neprekinuto se upotrebljava. Službeno je uveden 1691. godine bulom pape Inocenta XII. (1691.-1700.).⁴¹ Širenje prikaza obrezanja poklapa se i s vremenom nastanka naše oltarne pale, govoreći još jednom koliko su dubrovački dominikanci pratili suvremena teološka gibanja u katoličkoj crkvi i striktno ih provodili kroz dominikanski ikonografski program.

Najzanimljivije platno u crkvi zasigurno je veliko platno na prednjici pjevališta (715 x120 cm) s prikazom anđela svirača. Na prvi pogled ova umjetnina plijeni svojom impresivnoošću i dekorativnošću. Pjevalište je postavljeno na četiri lisnate konzole, a veliko se platno nalazi u uskom okviru, u gornjem dijelu ukrašenom trabeacijom renesansnih dentata, obojenih tamnomodrom i sivom bojom. U sredini se nalazi velika kartuša ukrašena girlandama, jednim maskeronom i grbom dominikanskog reda. U središtu kartuše smjestila su se četiri anđeoska lika od kojih jedan svira gitaru, drugi drži trubu, a druga dva anđela prelistavaju kajde. Bočno od kartuše nalaze se po tri anđelčića razigrana koji se prpošno poigravaju na lisnatim izbojima. Vidjevši ovaj prikaz, odmah nam se nameće veliki pothvat iluzionističkog slikarstva Gaetana Garcie, učenika slikara Solimene u Napulju.⁴² Taj sicilijanski slikar, vjerojatno španjolskog podrijetla, dolazi iz Rima u Dubrovnik godine 1735. i tijekom tri godine oslikava zidnim i stropnim freskama isusovačku crkvu sv. Ignacija u Dubrovniku. Na centralnoj kompoziciji u dubrovačkoj crkvi nailazimo na istu grupu anđela svirača. Odmah se postavlja pitanje otkuda takva sličnost? Rješenje nam je pružila grafička mapa grafičara Nicole Dorignya iz godine 1690., objavljena u Rimu kod Giovannija Giacoma de'Rossija, posvećena

⁴¹ Jakov Stipišić, *Pomoćne povijesne znanosti u teoriji i praksi*. Zagreb, 1985: 195.

⁴² Kruno Prijatelj, *Studije o umjetninama u Dalmaciji, IV* (Garcijine freske u dubrovačkoj Isusovačkoj crkvi). Zagreb: Društvo povjesničara umjetnosti SR Hrvatske, 1983: 106-118., (članak iz *Peristila* 16-17 (1973): 95-106. K. Prijatelj, *Barok u Hrvatskoj*; Vladimir Marković, *Zidno slikarstvo 17. i 18. stoljeća u Dalmaciji*. Zagreb: Društvo povjesničara umjetnosti SR Hrvatske, 1985; Ivy Lentić-Kugli, »Sakralno slikarstvo hrvatskih isusovaca.« Katalog izložbe *Isusovačka baština u Hrvata*, Zagreb: MGC, 1992: 71.

Slika 11. Anđeli svirači, grafika Nicole Dorigniya

kraljeviću Giovanniju Battisti Pamphiliju Aldobraniju.⁴³ Ova grafička mapa izrađena je po freskama u crkvi San Agnese na trgu Navona koje je naslikao rimski barokni slikar Ciro Ferri, a crkvu je podigao rimski arhitekt Pietro de Cortona. Fresko ciklus bio je dovršen 1676. godine. Na prvom grafičkom listu s posvetom nalazi se velika barokna kartuša istovjetna viganjskoj, samo što je

⁴³ Helene Trottman, »La circolazione delle stampe come veicolo culturale nella produzione figurativa del XVII e XVIII secolo.« *Arte lombarda* 3-4 (1991): 9-18., V. Golzio, »Storia dell'arte e ricerche archivistiche. Notizie sul l'arte e gli artisti, tratte da archivi privati. I Pittori e scultori nella chiesa di S. Agnese a Piazza Navona in Roma.« *Archivi d'Italia*, s. II, I (1933-34/XII), 300-302.

u njoj umjesto posvete kompozicija s anđelima. Maskeron je ostao na donjem rubu kartuše, a umjesto rimskog grba, na središnjem polju naslikan je grb sličan grbu dominikanskog reda. Lisnati ukrasi, koji su na grafičkom predlošku iznad, na platnu pjevališta ukomponirani su bočno i oko njih se poigravaju anđeli.⁴⁴ Likovi anđela preuzeti su iz prvog grafičkog lista, s tom razlikom što je anđeo s trubom postavljen pred anđela svirača na gitari.⁴⁵ Desna skupina anđela naslikana je po grafičkom listu broj šest, a lijeva po grafičkom listu broj sedam.⁴⁶ Lijevi anđeo, koji podržava kartušu, preuzet je iz grafičkog lista broj jedan, iz kojeg su i likovi anđela svirača.⁴⁷ Viganjsko platno očiti je dokaz da su se likovna kretanja pratila preko grafičkih predložaka. Gaetano Garcia centralni je prizor doslovno preuzeo iz grafičkog predloška, zamijenivši jedino Gospin lik s likom sv. Ignacija. Možemo primijetiti da je on svoj likovni zahvat izveo bez mnogo inventivnosti, koju ćemo naći na vignjanskom prizoru. Slikar koji je naslikao platno na pjevalištu i oltarnu palu obrezanja Kristova, danas nažalost, poznat samo po imenu *Matto*, s pomoćnicima je naslikao i druge dvije oltarne pale, sv. Dominika i sv. Vinka Fererskog, i oslikao oba drvena retabla. Viganjski ciklus nastao je u jednom dahu, očito po dovršenju crkve krajem XVII. i početkom XVIII. stoljeća. Po mom sudu, prije 1707. godine, odnosno prije smrti korčulanskog biskupa Španića, vjerojatnog darovatelja jednog od oltara, dakle, prije 1735. (kada je nastao ciklus fresaka u isusovačkoj crkvi u Dubrovniku). Dobrim pregledom inventara dominikanskih samostana dubrovačkog kraja vjerujem da bi se naišlo na još umjetnina nastalih u ovoj likovnoj radionici, dovoljno da zadovolji potrebe dominikanskog reda. Nažalost, među dosad poznatim slikarima u Dubrovniku tijekom druge polovice XVII. i početka XVIII. stoljeća, u arhivskim dokumentima nismo mogli pronaći slikara s tim imenom, a ostaje otvoreno pitanje je li to možda bio dominikanski putujući slikar iz neke talijanske kongregacije. Nema sumnje da su dominikanci, u živom kontaktu s Rimom, posjetili novu crkvu sv. Agnese na trgu Navona i možda kupili knjigu s grafičkim listovima kod rimskog tiskara Giovannija Giacoma de'Rossija, poželjevši prenijeti dio veličajne raskoši rimskog baroka u svoje skromne prostore.

Najvrednija umjetnina u bivšoj samostanskoj crkvi je renesansni kip Gospe s Kristom na prijestolju, koji se čuvao u kamenoj niši uz oltar sv. Križa, da bi

⁴⁴ H. Trottmann, »La circolazione: 9.

⁴⁵ H. Trottmann, »La circolazione: 10.

⁴⁶ H. Trottmann, »La circolazione: 11.

⁴⁷ H. Trottmann, »La circolazione: 10.

poslije restauratorskog zahvata 1967. godine bio postavljen u nišu glavnog oltara.⁴⁸ Drveni polikromirani kip (115x59 cm) prikazuje Gospu na prijestolju (nizom prelomljenih, zašiljenih arkadica koje govore da je kip bio dio veće cjeline - poliptiha), kako na skutu drži uspravljenog Krista s rukom u trenutku blagoslova. Drugom rukom Gospa pridržava lijevu Kristovu nogu. Niz Gospine prsi prelazi bijeli veo, prekriva Kristova stegna i proteže se do druge Gospine ruke. Po najnovijoj likovnoj tezi, Ivan Matejčić viganjski kip iz druge polovice XV. stoljeća pripisuje nepoznatom mletačkom drvorezbaru, koji je izravno kopirao lik Gospe sa čuvene oltarne pale Andrea Mantegne u crkvi San Zeno u Veroni, i povezuje s grupom drvenih reljefa iz franjevačkog samostana na otoku Košljunu. Također postavlja pitanje ne radi li se tu možda o izvornoj cjelini. Ta pretpostavka teško je održiva jer dosad nije određeno podrijetlo Gospina kipa. Prije dominikanske crkve, na njenom mjestu u Vignju nije postojala starija crkva, a valja znati da su dominikanci petnaestak godina, koliko je trajala gradnja crkve i nešto duže nabava oltara, trebali likovni prikaz Gospe. Za to poslužio im je vjerojatno Gospin kip s nekog oštećenog poliptiha iz Dubrovnika, tim više kada znamo da je dubrovačka dominikanska crkva pretrpjela velika oštećenja od potresa 1667. godine, kada je nepovratno izgubila dio inventara. Kip iz oštećene cjeline nekog velikog poliptiha dobro je poslužio u konzervativnoj sredini koja nije još poznavala novi ikonografski lik Gospe od Rozarija (krunice ili, kako bi se reklo u dubrovačkom kraju, kralješa), gdje Gospa s Kristom u naručju nosi krunicu u ruci.⁴⁹ Stoga mala kamena niša, dimenzijama podređena kipu i lepezastog svoda, podražava nišu poliptiha u maniri *gotico fiorito*. Na vanjskom zidu je vidljivo da je niša ugrađena u zazidana vrata. Ona se tu izvorno nije mogla naći, a poslije nabavljanja velikog marmornog oltara i novog suvremenog drvenog stojećeg kipa Gospe od Rozarija izgubila je svoju funkciju. Čuvana je kao svetinja gotovo tri stoljeća. Vignjanski renesansni kip stoga treba sagledati kao naknadni import iz Dubrovnika, koji je igrom slučaja došao u Viganj, a ne kao "dokaz nabave odličnih djela renesansnog kiparstva u drvu od strane zabačenih sela Dubrovačke Republike", kako veli Igor Fisković. Od ostalih umjetnina u crkvi treba skrenuti pažnju na drveni barokni moćnik u obliku poprsja muškarca odjevenog po renesansnoj modi. Ova umjetnina spada u širi krug drvenih figuralnih moćnika mletačkih radionica, poznatih na Hvaru i u Dubrovniku. U crkvi se danas nalazi slika

⁴⁸ H. Trottmann, »La circolazione: 22. (samo ono što se odnosi na renesansni Gospin kip)

⁴⁹ Viganjski kip kao očiti dio nekog većeg poliptiha, nije ni mogao dimenzijama biti prikladan za jednu imaginarnu seosku crkvu, već se mogao nalaziti samo u nekoj velikoj crkvi (samostanskoj?).

zavjetnog jedranjaka (55x47 cm), koji je godine 1921. naslikala Marija Bielić-Kovačević, zavjetna slika jedrenjaka kapetana Luke Njakare (50x67 cm) iz godine 1869., izvedena u tehnici tempere na papiru. Slika nije potpisana, ali je bliska slikarstvu obitelji Luzzo. Italo-kretska ikona sv. Spiridona (70x45 cm) iz kasnog XVIII. st. spada u red čestih primjera slikarstva iz radionica dostupnih mogućnostima naših pomoraca. Oltarna pala sv. Ante (165x95 cm) rad je domaćeg slikara Dinka Koludrovića iz Orebića, a nastala je 25. IX. 1930. godine, odražavajući skromne likovne dosege. Od ostalog crkvenog inventara treba spomenuti još drvenu propovjedaonicu iz XIX. stoljeća, pozlaćeni venecijanski luster iz XVIII. stoljeća, drveno barokno svetohranište iz XVIII. stoljeća i neogotički stolac za svećenika. Od metalnih predmeta u crkvi se čuva više predmeta umjetničkog obrta, kao zanimljivi pozlaćeni štionik, barokni posrebrni pladanj, dvije željezne barokne krune, više neostilskih svijećnjaka i oltarnih palmi iz XVIII. i XIX. stoljeća. Posljednje oltarne palme i drvene svijećnjake smirenih klasicističkih crta bijele boje s pozlaćenim detaljima bili su nabavljeni godine 1873. u Trstu.⁵⁰ Od crkvenog srebra, koje je zasigurno pripadalo samostanskoj crkvi a nije preneseno iz oštećene župne crkve, možemo sa sigurnošću spomenuti samo dva predmeta. Prvi je velika srebrna kruna s baroknog Gospinog kipa (23x16 cm), nastala u mletačkoj radionici (A kula C) i obično se datira na kraj XVII. ili početak XVIII. stoljeća.⁵¹ Vrlo je zanimljiv srebrni kasnobarokni kalež s patenom (24,48x8x8,2 cm), stupnjevane baze ukrašene florealnim ornamentom i prepletom *rocaillea*, kruškolikog nodusa i plastične košarice sa žigom grada Napulja iz 1707. godine.⁵² Vjerojatno su dominikanci, napuštajući samostan, ostavili samo najnužnije liturgijsko posuđe i odjeću, a stoljetna nebriga darovatelja ostavila nam je ovu crkvu sačuvanu gotovo u izvornom izgledu. Na kraju možemo reći da je pothvat gradnje posljednjeg samostana dominikanskog reda na tlu Dubrovačke Republike obogatio našu spoznaju o likovnim utjecajima na hrvatsko likovno stvaralaštvo u kasnom XVII. stoljeću. Daljnim arhivskim istraživanjem vjerojatno će se bolje osvijetliti nastanak i gradnja samostana i umjetnici koji su stvarali njegove umjetnine. Skromno bjelilo unutrašnjosti dominikanskih crkava najdostojnije je duhovnog ozračja ljljanske čistoće koje je pružala novopobuđena postridentinska reforma i u krajnjem kutu Pelješca. Vitka figura dominikanskog zvonika u Vignju nadahnula je i slikarstvo Ljube Babića krajem dvadesetih godina XX. stoljeća.

⁵⁰ *Amministrazione*, f. 26 (AŽUV).

⁵¹ Piero Pazzi, *I punzoni dell'argenteria e oreficeria veneziana*. Venezia, 1990: 39.

⁵² *Les poinçons de garantie internationaux pour l'argent*, Tardy, Paris: 289.

Prilog

Prijepis grbovnice iz XIX. stoljeća ukoričen je u korice crvene boje sa slovima utisnutim u zlatotisku *Albero della casa Kerstegli, S.K. Giov. B. Kerstegli F. 1879*. Na prvoj stranici pergamene naslikan je obiteljski grb, a u dnu stranice je natpis crnim slovima: S.K. GIOV. B. KERSTEGLI. F. 1879. Dalje, na četiri pergamentna lista zlatnim i crvenim slovima ispisan je tekst plemićke diplome, a na petom listu naslikano je obiteljsko stablo Petra Krstelja. Posljednji pergamentni list je prazan.

NOI LEOPOLDO PER LA DIVINA GRATIA ELLETTO DEI ROMANI IMPERATO RE SEMPRE AUGUSTO COSI ANCHE DEL LA GERMANIA UNGARIA BOHEMIA DALMATIA CROATIA SLAVONIA ROMA SERVIA GALITIA LODOMERIA CUMANIA E BULGARIA (et) RE ARCIDUCA D'AUSTRIA DUCA DI BORGOGNA BBABAZIA STIRIA CORNIOLIA CARINTIA MARCHESE DI MORAVIA DUCA DI LUCENBURGO SI ANCO DELLA SUPERIORE E INFERIORE SLESIA VITENBURGA E THEKA PRINCIPE DELLA SVECIA CONTE D'ASPURCH TIROLO FERETO ISPURCH E GORITIA LANTGRAVIO D'ATSAZIA MARCHESE DEL SACRO ROMANO IMPERO SOPRA L'ANASO DI BURGIA COSI ANCORA DELLA SUPERIORE E INFERIORE LUSATIA SIGNORE DELLA MARCA DI SAVONIA PORTO NAONE e delle SALINE et c.c.

Col tenore delle prenti Nostre notificiamo significando a tutti quelli, ai quali appartiene, che noi si per le humme supliche e preghiere d'alcuni nostri fedeli fatte alla **Maestà Nostra**, come anche per avere veduto e considerato la fedeltà della fedel sevitù ed i meriti dei nostri fedeli **Gioanni Kerstegli** e **Marco, Pietro** e **Stefano, Figli del messimo**, che essi felmente e costatamente secondo l'occorenze dei lochi, tempi e occasione hanno esibito, e prestato in prima alla Sacra Corona del nominato nostro **Regno d'Ungaria** e di poi alla **Maestà Nostra** promettendo ancora per l'avenire con equal fedeltà e favore, essibirsi e aplicarsi al nostro servizio. Si dunque per guesto si per la gratia e magnificenza nostra **Regia** con la quale ad imitazione d'alcuni **S.(ti) Rè d'Ungaria** predecesori nostri decretiamo e determiniamo beneficar ciaschedun nostro fedel amante della vitrui, e ben merito si di Noi, come di tutta la **Repubblica Cristiana** compartendo a loro in premio della loro virtui alcune onorevolenze. La rimembranza delle quali potrebbe incitanze i medesimi a prestare maggiori servitui il medesimo adunque **Gioanni Kerstegli**, e parimente **Marco Pietro** e **Stefano**, figli del medesimo e detto **Marco Gioanni Maria Caterina** e **Margarita di Pietro**

similmente **Mattia Maria Francesca e Madalena**, e **Anna**, parimente di **Stefano Madalena** figli e figlie dei **Medessimi**, abbiamo stimato con pienezza della nostra **Regia** autorità e gratia speciale a numerar gli aggregarli nella compagnia e numero dei veri ovvero indubitati **Nobili** si del nominato nostro **Regno** de **Ungaria** come anco delle parti al medesimo annesse con descendo di certa scienza ed animo deliberato che **Essi** da qui inanzi per tutti i **Secolli**, e per sempre, come pure i loro **Eredi** e posterì dell'uno e l'altro sesso, possino e vaglino servirsi e godere tutte quelle grazie, onori, indulti, privilegi libetà imuni, giuridizioni, e prerogative delle quali gli altri veri antichi e indubitati **Nobili** del nominato **Regno d'Ungaria**, e delle parti al medesimo spetanti si sono serviti e l'hanno goduto, e si servono e le godono in attestato però della nostra **Gratia**, **Clemenza** e **Liberalita** verso di loro mostrata e in segno della vera e indubitata **Nobilità** concessagli, gli doniamo guest' **Arma**, onore, insegna di **Nobilita**, cioè: il **Scudo Militare** di **Celesti** colore diviso in due parti nella di cui sinistra parte ve un altissimo **Monte**, qual occupa il fondo di quella, sopra il quale si vede una **Zitella** che figura e significa la **Fortuna**, con **Capelli** giri. per le **Spalle** sino ai **Cinocchi** di quoi e di la sparsi, innalzata con tutto il corpo in sui, che spiega con ambe le mani un **Velo** sopra il **Capo**, nella destra parte del **Scudo** vè una **Sbara** rossa per mezzo tirata e in essa tre **Lune** bianche a traverso. con i **Corni** in alto disposte verso la sinistra parte del **Scudo** rivoltate fra due lucenti **Stelle** e di sopra al **Scudo** è apoggiato un **Cimerio Militare** perforato o aperto adorato con **Real Diadema** opure **Corona** della quale esce un **Leone** a color d'oro inalzato in sui per sino à i piedi da dietro, con la bocca aperta lingua rossa e coda doppia in su la schena inalzata con piedi d'avanti spostati per rapina, ed esso pur **Leone** rivolto alla destra parte **Scudo**. Parimente il sopradetto **Cimero** dalla cima o somitai opure d'agli **Orechi**, fregiato o legato con i **fiochi** accrespati, di qua gioalli e celestini e di là bianchi e rossi d'ambe le parti del **Scudo** gentilmente sparsi, che vagamente adornano, e fregiano l'istesso **Scudo**, tutto ciò però nel principio o frontispizio delle presenti nostre lettere con artificio da dotta mano del'insigne **Pitore** si vede con propii e proporzionati colori più che chiaramente delineata. **Quest. Arma** adunque o **Gentilizia** **Habbiamo** stimato donarla e liberamente conferirla ai emedesimi **Gioanni Kerstegli** e **Marco, Pietro e Stefano Figli** del medesimo e per essi alle **Persone** disopra nominatamente chiamate, e così ancora a loro **Eredi** e posterì dell'uno e l'altro **Sesso**, e decretando di certa nostra scienza, ed animo deliberato concedendo, che essi da qui in apresso per tutti i **Secoli** e per sempre come anco i loro **Eredi** e posterì dell'uno l'altro **Sesso** possino e vaglino in perpetuo portare e godere l'istessa **Arma**, o pure l'insegna della **Nobiltà** secondo il costume degl'altri veri e indubitati **Nobili** del nominato nostro **Regno d'Ungaria**,

cosi anche alle parti del medesimo appartenenti sotto l'istessa giurisdizione, indulti e privilegii, libetà e imunità delle quali sin ora gll'altri Nobili per Sangue o per antica consuetudine si sono seviti e l'han goduto si servo, e le godono da per tutto, cosi nelle **Guerre, Battaglie, Scaramuce, Giostre, Torneii, e Duelli** ed in tutti gl. altri **Essercizii** cosi **Militari** come Nobili similmente nei **Sigilli, Veli, Arazzi, Cortine, Anelli, Bandiere, Scudi, Padiglioni**, parimente nelle **Case e Sepolcri** e universalmente in tutte le sorti di qual si voglia cosa, e spedizione, sotto titolo di pura vera, sinciera ed antica Nobilità, della quale vogliamo e comandiamo, ch'essi da tutti e da ciascheduno di qual si voglia stato, grado, tennore, condizione, dignita, officio, preminenza sia debbano dirsi, nominarsi e riconoscersi, stimarsi decorati ed illustrati, anzi Noi gli nobilitiamo, diamo, e concediamo in vigore delle presenti, in di cui memoria e fermezza perpetua, le presenti Nostre lettere **Privilegiali** firmate con secreto e autentico Nostro **Sigillo**, con il qualr come Rè d'Ungheria si serviamo, li abbiamo stimato dare e liberamente concedere ai medessimi **Giovanni Kerstegli e Marco, Pietro e Stefano** figli del medesimo, e per essi alle **Persone** dell'uno e l'altro sesso, di sopra nominatamente chiamate, cosi ancora ai loro **Eredi** e posterì dell'uno e l'altro sesso parimente a tutte le **Persone** da lorgia nate, e che nascererano col aiuto di Dio. **Data** per mano di fedele Nostro a Noi diletto **Renno(mo) Thomaso Palfi** da **Erede** a **Vescovo** della Chiesa di **Nistria** del medesimo loco, **Contando Supremo Conte e Consigliere Nostro** persudetto **Regno d'Ungheria** Cangelere della **Nostra Corte** nella **Cità Nostra** di **Viena d'Austria** a di 7. di **Setembre** Anno del Nostro **Signo.(e)** 1674. dei **Regni Nostri**, del **Regno Nostro de Romani VI d'Ungheria**, e degli altri 20. e di **Boemia** 18. **Alli Reverend(mi) e Venerabili in Cristo P e SS. Giorgio Szlepcheny** della Chiesa **Metropolitana** de **Strigonia**, e altro **Giorgio Szecheni** delle Chiese **Canonicamente unite Colossense e Baciense** **Arcivescovi**, a **Franc.(o) Szechdi d'Agria**, a **Fra Martino Borcovich** di **Zagabria**, a sudetto **Tomaso Palfi** da **giai detta Erdeddi Nistria** a **Giorgio Barsonois** eletto di **Transilvania**, a sudetto **Giorgio Szecheni** amministratore di **giai detta Ciavarino** a **Stefano Seniey de Kiserni** eletto di **Vesprino**, a **Giorgio Pangraz** eletto di **Vaccia**, a **Fedrinando Palfi** di **detta Erdedd** eletto **Chianadiense**, a **Gioanni Cubasoczy** eletto di **Cinqueshiese** a **Gioanni Sgax** eletto di **Sciamich**, a **Andrea Szilly** detto d'**Uscopie**, a **Franc.(co) Corupeliato** eletto di **Nova**, a **Andrea Mosahany** eletto di **Corbavia**, a **Cristoforo Rosas** eletto di **Tinia**, a **Nicolò Piombi** eletto di **Bosnia**, a **Gioanni Triveglio** eletto di **Scardona**, a **Gioanni Szmoglianovich** eletto di **Segna**, a **Giacomo Nasko** eletto di **Rosano**, **Vescovi** delle Chiese di **Dio**, parimente ai **Spettabili Magnifici Officiali** del **Palatinato** di **Nominato Nostro Regno d'Ungheria** **Conte Adamo Forgach** de **Chimes** perpetuo **Aministratore** del **Giudicato** di **Curia Nostra Regia**

a Conte Nicolo Erdeddy del Moniorek Locotenente del Banato dei sudetti Regni Nostri Dalmatia, Croatia e Slavonia, parimente a Conte Adamo da Sdrino dei Cavalereri a Conto Nicolo Palfi da nominata Erdeod, dei Camarieri, similmente a Conte Drascovich di Trakostiyan de Partinieri, a Conte Giorgio Illiskozi di quelli che portano Vivande alla Mensa Regga, a Conte Cristoaro di Bathian, dei Corpieri, a Conte Paolo Esterhassy di Galantha, Prefetti a Maestri e Maestri della Curia delle nostre Regalie d'Ungaria, a sudeta Conte Nicolo Palfi da nominata Erdeod Conte di Possonia ed a molti altri, i quali tengono Contadi ed honori dell'Annolato Nostro Regno d'Ungaria etc.

Leopoldus

Thomaso Palfi Ves,(vo) de

Nisovia

Stefano Arba

THE DOMINICAN MONASTERY AND THE CHURCH OF OUR LADY OF THE ROSARY IN VIGANJ

VINICIJE B. LUPIS

Summary

The author of this article traces the former Dominican monastery of Our Lady of the Rosary in Viganj, the construction of which started in 1671 and was completed in 1715. It recounts the short history of the Dominican presence on the Pelješac peninsula as early as the 13th century, illustrated by the individual histories of the bishops of Ston, and the outstanding role the members of this order have had in the clerical history of this ancient bishopric. The building of the new monastery was undertaken by the Dominicans in collaboration with the shipowner and Hungarian nobleman Marko Krstelj from Viganj, representative of the new and wealthy upper class of the Republic of Dubrovnik. This remote spot in the Republic witnessed the arrival of numerous objects from Sicily, Naples, Venice, including a series of paintings in the church attributed to an unknown baroque author who imitated the graphics of Nikola Dorigni from 1685, which had been drawn according to the frescoes of Ciro Ferri in the church of Santa Agnese at the Navona square in Rome. The altar piece created in the workshops of the city Lecce in southern Italy is a unique example of its kind in Croatia and draws the expert's attention. So does the renaissance Madonna with Christ from the 15th century, most likely a part of the polyptich from Dubrovnik which must have been brought to Viganj afterwards. The monastery complex with the tranquil outline of the church and some remarkable details, such as the portal to the monastery church, reveal an architect with a strong affinity toward the blending of the traditional with the new baroque understanding of space and artistic expression. Despite the short presence of the order in the monastery, from the close of the seventeenth to the end of the eighteenth century, it has greatly contributed to Croatian artistic heritage with several valuable pieces of art and an interesting baroque complex.